

Internationaal privaatrecht: een discipline in de luwte of in de branding van heftige juridisch-maatschappelijke debatten?

Van oudsher wordt het vakgebied van het internationaal privaatrecht bestudeerd als een vrij geïsoleerd vakgebied. Weinig aandacht wordt besteed aan de impact van IPR-regels op de beoordeling van publiekrechtelijke aanspraken gesteund op familie-rechtelijke verhoudingen. Bij nader toezicht blijkt nochtans hoezeer een welbepaalde omgang met IPR-regels een belemmerend effect kan hebben op de uitoefening van die aanspraken. Dit noopt tot kritische analyse. Onderkenning van deze dynamiek doet ook de behoefte groeien te toetsen in hoeverre de afdwingbaarheid van mensen-rechten zoals de bescherming van gezinsleven middels een welbepaalde hantering van IPR-technieken wordt 'gefrustreerd'.

1. Inleiding

Anno 2005 is het vakgebied van het internationaal privaatrecht (hierna 'IPR') terechtgekomen in een juridisch-politiek krachtenveld rond migratie en integratie. Daarmee dreigt deze discipline de komende jaren meer en meer meegesleept te worden in tendensen tot uitsluiting van niet-Europese migranten. In deze bijdrage zal deze ontwikkeling, op kritische wijze, nader toegelicht worden. Daarbij zal worden aangegeven hoezeer, enerzijds, een en ander gerelateerd is aan de problematiek van bescherming van mensenrechten, en hoezeer anderzijds, meer algemeen, de dreiging toeneemt dat aanspraken die initieel toegekend lijken te zijn aan vreemdelingen, niet daadwerkelijk te gelde kunnen worden gemaakt omdat de mogelijkheid daartoe op een vrij slinkse manier wordt doorkruist.

In de analyse van het IPR beperk ik me tot de subdiscipline van het internationaal *familierecht*.¹ Maar aangestipt moge worden dat naast ontwikkelingen in de subdiscipline van het internationaal *familierecht* ook ontwikkelingen in de subdiscipline van het internationaal *vermogensrecht* wel eens relevant zouden kunnen zijn in het 'migratiedebat', in het bijzonder in debatten omtrent 'arbeidsmigratie'. Zo bijvoorbeeld zijn er zeker raakvlakken tussen IPR en sociaal zekerheidsrecht en is er wis-

selwerking tussen deze beide disciplines.² Actuele debatten omtrent arbeidsmigratie worden veelal precies geplaatst in het teken van debatten omtrent sociale zekerheid³, en in de uitwerking van een en ander kan IPR relevantie vertonen.

2. Internationaal familierecht: esoterische en/of beleidsgevoelige wetenschap?

Actuele debatten betreffen vaak de vraag welke verblijfsrechtelijke, sociaalrechtelijke en nationaliteitsrechtelijke gevolgen dienen te worden toegekend aan huwelijken van personen wier rechtsverhouding zich in internationale context afspeelt. Daarbij overheerst de tendens om steeds meer verblijfsrechtelijke, sociaalrechtelijke en nationaliteitsrechtelijke gevolgen van gezinsrelaties af te knotten. In dat publieke debat is nauwelijks aandacht voor het vakgebied van het IPR – terwijl toch, zo zal ik direct uiteenzetten, IPR van betekenis is.

Dat er weinig publieke aandacht is voor IPR-perikelen, is voor het IPR op zich niet zo uitzonderlijk: het is niet gebruikelijk een publiek debat over IPR-kwesties te voeren, nu aan het vakgebied van het IPR traditioneel een hoog ivoren toren gehalte wordt toegeschreven. Allicht is dit toedichten van een esoterisch karakter aan het IPR in eerste instantie te wijten aan het feit dat IPR als een soort

Dr. Veerle Van Den Eeckhout is universitair hoofddocent internationaal privaatrecht aan de Universiteit Leiden en als fellow verbonden aan het E.M. Meijers Instituut voor Rechtswetenschappelijk Onderzoek van die universiteit.

'tweedemachtsrecht' kan worden gekarakteriseerd, nu immers IPR de rechtsdiscipline is die zich bezighoudt met privaatrechtelijke verhoudingen die zich in internationale context afspelen en ter regeling daarvan bepalingen omvat inzake rechtsmacht, toepasselijk recht en erkenning en tenuitvoerlegging – zonder zich in principe evenwel te bekommeren om de materieelrechtelijke aspecten van de zaak. In deze bijdrage zal ik nader ingaan op het gegeven dat, ook bij wetenschappelijke IPR-analyses, al te vaak datgene wat ik benoem als de 'socio-economische component' van het IPR en de daaromtrent aan de gang zijnde ontwikkelingen aan het oog onttrokken blijft. Dat de discipline van het IPR wel degelijk een dergelijke component omvat, wordt duidelijk als men onderkent dat IPR vanuit twee onderscheiden perspectieven kan worden bekeken.

Enerzijds is het zo dat IPR zich als discipline bezighoudt met het regelen van welbepaalde aspecten van familiale rechtsverhoudingen die zich in internationale context afspelen – met name aspecten van rechtsmacht, toepasselijk recht en erkenning en tenuitvoerlegging. Vanuit dit gezichtspunt bekeken, beoogt IPR enkel gezinsleven als zodanig te reguleren, althans bepaalde aspecten van gezinsverhoudingen die zich in internationale context afspelen. Anderzijds is het ook zo dat de uitkomst van een IPR-geschil veelal functioneert als een scharnier in een keten van rechtsvragen: de uitkomst van een geschil van IPR vormt immers dikwijls de schakel tussen enerzijds regels inzake familierecht, anderzijds regels van 'migratierecht' – waarbij migratierecht te begrijpen valt als het geheel van publiekrechtelijke aanspraken in domeinen van verblijfsrecht, nationaliteitsrecht en sociaal zekerheidsrecht, in casu gebaseerd op familiale verhoudingen. Regels van IPR bepalen zelf dan wel niet of, bijvoorbeeld, enkel gehuwde partners of ook ongehuwde partners in aanmerking komen voor gezinshereniging – dit zijn regels van vreemdelingenrechtelijke aard – maar regels van IPR zijn wél cruciaal bij invulling van het begrip 'gehuwde partner' of 'ongehuwde partner' en kunnen in die zin een determinerende rol uitoefenen op iemands publiekrechtelijke aanspraken. Nog anders gezegd: het is niet het vakgebied van het IPR dat beslist of aan familiale rechtsverhoudingen al of niet publiekrechtelijke aanspraken worden gehecht, maar, als zo'n beslissing is genomen, is uitvaardiging en hantering van IPR-regels dikwijls wel cruciaal bij de evaluatie van publiekrechtelijke aanspraken die gebaseerd zijn op familiale rechtsverhoudingen die zich in internationale context afspelen. Zo bijvoorbeeld zou het antwoord op de vraag naar erkenbaarheid van een buitenlands huwelijk of een buitenlandse uitspraak die een wijziging van leeftijd van een vreemdeling behelst – beide typische IPR-kwesties – beslissend kunnen zijn bij de beoor-

deling van een verblijfsrechtelijke aanspraak of een aanspraak op pensioenrecht dan wel kinderbijslag. In dergelijke gevallen is IPR te beschouwen als méér dan louter regeling op zich van bepaalde aspecten van familieverhoudingen die zich in internationale context afspelen. Waar IPR fungeert als tussenschakel tussen enerzijds regels van familierecht, anderzijds regels van publiekrecht, is onmiskenbaar een socio-economisch belang aan de orde.

Bekijkt men IPR vanuit de invalshoek van verwevenheid met migratierecht, dan blijkt in de voorbije jaren IPR bij nader inzien in woelig politiek vaarwater terechtgekomen te zijn en zelfs in intensieve interactie met andere rechtsgebieden zijn komen te staan. De oorzaak ligt dan precies in factoren van socio-economische aard, met name in de ontwikkelingen die gaande zijn op het vlak van de regeling van mobiliteit van mensen en van de verblijfsrechtelijke, sociaalrechtelijke en nationaliteitsrechtelijke aanspraken van vreemdelingen op basis van hun beweerde familieverhoudingen. Voor *juristen* betekent het voorgaande dat enerzijds

1. De subdiscipline van het internationaal privaatrecht (hierna 'IPR') die zich bezighoudt met familierechtelijke verhoudingen die zich in internationale context afspelen.

2. Zie bijvoorbeeld meerdere publicaties van Van Hoek (A.H. van Hoek, *Internationale mobiliteit van werknemers: een onderzoek naar de interactie tussen arbeidsrecht, EG-recht en IPR* aan de hand van de Detacheringsrichtlijn, Den Haag: Sdu Uitgevers 2000; A. van Hoek, 'Een schijnbaar simpel vraagje: zwangerschapsverlof in het IPR', *NIPR* 2002, p. 296-300 en A. van Hoek, 'Het toepasselijk recht op arbeidsovereenkomsten – Een reactie op het groenboek EVO', te raadplegen op http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/news/consulting_public/rome_i/news_summary_rome1_en.htm. Zie ook voor wat betreft de verwevenheid van IPR met sociaal zekerheidsrecht en arbeidsrecht A. van Hoek, 'Nationaliteitsdiscriminatie en IPR: een commentaar op de uitspraak van de Commissie Gelijke Behandeling van 4 februari 1997', *Sociaal Recht* 1997, p. 353-354; zie ook al in 1979 in België de bijdragen van H. Van Houtte, 'Sociale zekerheid en internationaal privaatrecht. Internationale aspecten van de sociale zekerheid' en W.M. Levelt-Overmars, 'Sociale zekerheid en internationaal privaatrecht. De persoonlijke en materiële werkingsfeer, de verzekeringsplicht en de toepasselijke wetgeving onder EEG-verordeningen', beide in J. Van Langendonck (red.), *Raakvlakken tussen sociale zekerheid en andere rechtstakken*. Deel 2 Sociale zekerheid en administratief recht, internationaal privaatrecht, personenrecht, economisch recht, procesrecht, Brussel: Larcier 1979, respectievelijk p. 88-108 en p. 61-86. Omtrent IPR, nationaliteitsrecht en sociaal zekerheidsrecht in EU-context, zie ook, betreffende het arrest-Mesbah van het Hof van Justitie, V. Van Den Eeckhout, 'Europese bemoeienis met internationaal privaatrecht: ook ten aanzien van internationale familieverhoudingen die externe aspecten vertonen?', *NTER* 2004, p. 307-308. Zie ook de recente perikelen omtrent het voorstel van Dienstenrichtlijn. Over de toenemende interactie van het IPR met andere vakgebieden, zie ook V. Van Den Eeckhout, 'Tien jaar Europees internationaal privaatrecht: een verrassende metamorfose van exotisch muurbloempje tot goed geïntegreerde deelnemer in diverse gezelschappen', *NTER* 2005 te verschijnen. Ook omgang met IPR-leerstukken als dat van de 'voorrangsregels' en 'openbare orde' in het internationale arbeidsrecht kan in deze context mede van belang zijn. En zie bijvoorbeeld ook, vanuit Belgisch perspectief, M. Traest, 'Enkele overwegingen over de toepasselijkheid van de wet ter bestrijding van discriminatie in internationale arbeidsverhoudingen', in: D. Cuypers (red.), *Gelijkheid in het arbeidsrecht: gelijkheid zonder grenzen?*, Antwerpen: Intersentia 2003, p. 65-95.

3. Zie bijvoorbeeld recent H. Entzinger en J. van der Meer (red.), *Grenzeloze solidariteit. Naar een migratiebestendige verzorgingsstaat*, Amsterdam: De Balie 2004.

IPR-juristen sterker dan ooit uitgedaagd zullen worden uit hun ivoren toren te komen en anderzijds juristen uit andere vakgebieden uitgedaagd worden veel grondiger in te gaan op perikelen van internationaal privaatrechtelijke aard. Onderkenning van deze scharnierfunctie en economische impact van het IPR maakt het bovendien denkbaar dat menig *beleidsmaker of overheidsorgaan* aangetrokken zal worden IPR-regels dan ook maar uit te vaardigen of toe te passen op een wijze die best de economische belangen dient die men nastreeft. Ondertussen is het echter wel nog zo dat beoefenaars van andere rechtsgebieden – als daar zijn vreemdelingenrecht, sociaal zekerheidsrecht, nationaliteitsrecht, fiscaal recht, enz. – die bij de analyse van juridische vragen geconfronteerd kunnen worden met perikelen van IPR, dit vakgebied veelal slechts incidenteel en marginaal behandelen. De IPR-vragen waarmee men in aanraking komt, worden veelal hetzij onbeantwoord gelaten, hetzij marginaal behandeld, waarbij dan telkenmale voor een meer diepgaande studie de kwestie wordt doorgeschoven naar IPR-specialisten. IPR-specialisten zélf op hun beurt bestuderen IPR veelal nog steeds als een vrij geïsoleerde wetenschap, los van andere vakgebieden en de daarin aan de gang zijnde ontwikkelingen.

3. Effect van onderkenning van socio-economische component van internationaal familierecht: ontwikkeling van een tweesporenbeleid

3.1. Actuele ontwikkelingen op nationaal Nederlands niveau: omgang met internationaal familierecht in restrictieve zin

A. Twee voorbeelden

Socio-economische beleidsoverwegingen lieten zich de voorbije jaren nochtans terdege voelen. Op nationaal niveau manifesteert de impact van economische beleidsoverwegingen op de omgang met IPR zich vooral in ontwikkelingen die neigen naar een *restrictieve* omgang met IPR, vanuit bekommernissen van restrictief migratiebeleid. Ik geef twee voorbeelden.

Het eerste voorbeeld situeert zich in de sfeer van het sociaal zekerheidsrecht, meer bepaald aanspraken op kinderbijslag zoals verweven met Nederlands internationaal afstammingsrecht. Welnu: aanspraken op kinderbijslag voor buitenhuwelijkse kinderen van onderdanen van bepaalde landen worden in Nederland op een eigenaardige manier beoordeeld. Met name in confrontatie met een aantal niet-westerse landen wordt gesteld dat het antwoord op de vraag of een in één van die landen tot stand gebrachte buitenhuwelijkse afstammingsband met een kind via IPR-regels voor erkenning in Nederland in aanmerking komt, er niet toe doet als het er om gaat aanspraken op kinderbijslag te beoordelen; enkel wordt, in abstracto, beke-

ken in welke mate de buitenhuwelijkse afstammingsverhouding zoals die in die rechtsorde is geregeld, equivalent is aan de regeling naar Nederlands recht. Het vreemde recht wordt zodoende gewogen, maar vervolgens te licht bevonden: het feit dat het buitenlands recht geen toestemmingsvereiste van de moeder van het kind heeft ingebouwd, hanteert men als breekpunt om erkenningen van kinderen die in die landen hebben plaatsgevonden te negeren. Consequentie van deze handelwijze is dat vaders die op basis van een in die landen tot stand gebrachte erkenning kinderbijslag opeisen voor hun kinderen, kinderbijslag geweigerd wordt. Wat betreft de beslechting van het familierechtelijke vraagstuk, lijkt het er al met al op – zo stelde ik al eerder⁴ – dat met de ene hand wordt gegeven wat met de andere hand wordt teruggenomen. Voorzover aan de overige voorwaarden is voldaan, kent art. 7 Algemene Kinderbijslagwet immers een recht op kinderbijslag toe in het geval buitenhuwelijkse kinderen met vreemde nationaliteit in het buitenland wonen. Maar de afdwinging van dit recht blijkt op een kunstmatige wijze achteraf wederom belemmerd te worden. Ten behoeve van buitenhuwelijkse kinderen blijkt het in situaties als deze die voorlag aan de Centrale Raad van Beroep in de beslissing van 7 april 1999⁵ nagenoeg onmogelijk kinderbijslag te bekomen. Opmerkelijk in deze context is dat de Centrale Raad van Beroep in een uitspraak van 28 juli 1999⁶ de in het Ghana-besluit gehanteerde benadering niét in strijd achtte met art. 24 IVBPR. Mijns inziens – zo betoogde ik al eerder⁷ – doet de handelwijze evenwel wel degelijk vragen rijzen op het vlak van gelijkheid en respect voor het gezinsleven: de facto wordt aan welbepaalde vreemdelingen een bepaalde leefvorm opgedrongen, willen zij aanspraak kunnen maken op kinderbijslag.

Aangestipt moet worden dat in deze thematiek heel recent wijziging is gekomen, op een manier die in wezen als zeer positief moet worden beschouwd: op 15 april 2005⁸ heeft de Centrale Raad van Beroep namelijk uitspraak gedaan in een procedure waarin de voornoemde praktijk aan de orde stond. De Centrale Raad van Beroep beoordeelde daarbij een en ander mede tegen de achtergrond van art. 14 van het EVRM, en daarbij het IPR min of meer ‘in ere hersteld’. Voor de appelland in casu, die van rechtswege in een familierechtelijke vaderschapsbetrekking tot de kinderen stond, welke naar Nederlands internationaal privaatrecht als zodanig wordt erkend, wordt besloten dat zijn kinderen wel degelijk als eigen kinderen in de zin van art. 7 AKW moeten worden aangemerkt.

Het tweede voorbeeld betreft de materie van het Nederlands internationaal huwelijksrecht, in verwevenheid met migratierecht. Welnu, IPR-regels inzake huwelijken werden reeds duidelijk vanuit de

vrees voor *schijnrelaties* gewogen. Met name werden eind jaren negentig bezwaren geuit tegen de uitspraak van de Hoge Raad van 13 december 1996⁹, vanuit onderkenning van de gevolgen van die uitspraak op het vlak van bestrijding van schijnhuwelijken. De Hoge Raad had een in Nederland op het Marokkaanse consulaat voltrokken huwelijk tussen een Marokkaanse man en een Marokkaans-Nederlandse vrouw rechtsgeldig verklaard. Betoogd werd echter dat de erkenning door Nederland van consulaire huwelijken zoals in de uitspraak bedoeld, een belemmering zou betekenen van de uitoefening van een preventieve controle in de zin van de Wet voorkoming schijnhuwelijken terwijl deze controle door de regering als de meest effectieve wordt beschouwd; door de uitspraak van de Hoge Raad zou de controle alleen plaats kunnen vinden op het moment van inschrijving in de Gemeentelijke Basisadministratie. De beschikking van de Hoge Raad was voor de wetgever uiteindelijk aanleiding om art. 4 van de Wet conflictenrecht huwelijk te wijzigen, in die zin dat het door de Hoge Raad gehuldigde huwelijksliberalisme in belangrijke mate werd teruggeschoefd.¹⁰

De Hoge Raad had zich in het desbetreffende geval onder meer laten inspireren door art. 8 en 12 EVRM; overwogen werd onder meer dat er zwaarwegende redenen zouden moeten zijn om de geldigheid van het in het geding zijnde huwelijk te weigeren – dergelijke zwaarwegende argumenten werden volgens de Hoge Raad in het cassatiemiddel niet aangevoerd en vielen ook niet aan te wijzen; maar kennelijk meende de wetgever dat er wel degelijk sprake kan zijn van zwaarwegende redenen, zelfs in die mate dat men het toegelaten achtte een wetswijziging in voornoemde zin door te voeren.

Voornoemde twee voorbeelden zijn mijns inziens illustratief voor de impact van socio-economische overwegingen op de omgang met IPR op nationaal Nederlands niveau. Wat die impact betreft, is momenteel dan wel nog sprake van incidenten en moet de omvang van het fenomeen niet worden overdreven, maar is de teneur van de ontwikkelingen wel duidelijk: waar het gaat om de beoordeling van aanspraken op verblijfsrechtelijk, sociaalrechtelijk of nationaliteitsrechtelijk vlak van vreemdelingen van buiten de EU, lijken Nederlandse overheidsorganen soms op een zeer restrictieve manier met IPR om te gaan en zetten zij IPR desgevallend zelfs volledig buitenspel, teneinde op die manier aanspraken van vreemdelingen op de genoemde terreinen tegen te gaan en vermeende fraude te bestrijden. Met 'restrictief' bedoel ik dan dat IPR wordt gehanteerd op een manier die aanspraken van betrokkenen afknot.

B. Politieke beleidsdoelstellingen en IPR

Ik zet hierna meer systematisch op een rijtje op welke onderscheiden manieren zoal kan worden geprobeerd beleidsdoelstellingen afkomstig uit de migratiepolitiek te bewerkstelligen, en illustreer dit met voorbeelden afkomstig uit de Nederlandse regelgeving en rechtspraak.¹¹

Vooreerst kan op restrictieve manier worden ingegrepen *in het IPR zelf* – zie voor wettelijke ingrepen de introductie van de termen 'schijnerkenning' en 'schijnadoptie' als weigeringsgronden voor erkenning in de Wet conflictenrecht afstamming en Wet conflictenrecht adoptie, de introductie van het criterium van 'behoorlijk' onderzoek in de Wet conflictenrecht afstamming¹², zie ook de hierboven aangegeven wettelijke ingreep in de Wet conflictenrecht huwelijk waarbij mede onder het motto van bestrijding van schijnhuwelijken de mogelijkheid een consulaire huwelijk te voltrekken werd teruggeschoefd. Voor voorbeelden uit de rechtspraak kan worden gewezen op de huidige IPR-praktijk inzake erkenning van buitenlandse

4. Zie V. Van Den Eeckhout, 'Uw kinderen zijn uw kinderen niet ... in de zin van artikel 7 AKW', *FJR* juni 2001, nr. 6, p. 171-176 en V. Van Den Eeckhout, 'De vermaatschappelijking van het internationaal privaatrecht. Ontwikkelingen aan het begin van de 21ste eeuw', *Migrantenrecht* 2002, p. 144-158. Zie ook over de praktijk E. Gubbels, 'Erkenning van kinderen in Ghana', *FJR* 2004, 30, afl. 4, p. 90-94 evenals G. Vonk en Y. Ydema-Gutjahr, 'Over de invloed van buitenlandse culturele waarden op de juridische normering in de sociale zekerheid', in: N. van Manen (red.), *De multiculturele samenleving en het recht*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2002, p. 357-368. De uitspraak waarmee deze praktijk volgens Vonk en Gutjahr in gang werd gezet, was overigens anders van strekking: in de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep van 23 december 1987 (RSV 1988, nr. 168) ging men als het ware bij wege van herkansing, over tot een materieelrechtelijke beoordeling van de in het buitenland tot stand gebrachte rechtsverhouding. Zie ook recent voor een – mislukte – poging om ook in het fiscaal recht het internationaal afstammingsrecht terzijde te schuiven, HR 9 juli 2004 (betreffende in Turkije erkende kinderen), LJN AP9660.

5. *USZ* 1999, nr.171.

6. *USZ* 1999, nr. 256.

7. Zie o.a. in de in voetnoot 4 genoemde publicaties.

8. CRvB 15 april 2005, 00/744 AKW, LJN AT4754, *USZ* 2005, 205 en *Migrantenrecht* 2005, p. 134. Zie in deze context nog recenter CRvB 27 mei 2005, 01/4262AKW, LJN AT7618, *USZ* 2005, 282 en, betreffende ANW, CRvB 27 mei 2005, 02/5135 ANW, LJN AT7628.

9. HR 13 december 1996, *NJ* 1997, 469 m.nt. de Boer.

10. Zie Wet van 17 december 1998, in werking getreden per 15 januari 1999 (*Stb.* 1999, 1), waarbij art. 4 WCH werd herzien.

11. Zie ook V. Van Den Eeckhout, 'Communitarization of international family law as seen from a Dutch perspective: what is new? – a prospective analysis', in: A. Nuyts en N. Watté (red.), *International Civil Litigation in Europe and Relations with Third States*, Brussel: Bruylant, 2005, p. 509-561.

12. Zie hierover L. Jordens-Cotran, 'De wet conflictenrecht afstamming', *Burgerzaken en recht* 2002, p. 261-267 en 296-303, speciefiek p. 302 noot 117, waar zij er op wijst dat deze eis veel verder gaat dan de algemene regel van behoorlijke rechtspleging en inhoudt dat de erkenning slechts kan plaatsvinden wanneer de buitenlandse rechter zijn beslissing op betrouwbare gegevens heeft gebaseerd. Omtrent de verwevenheid tussen internationaal afstammingsrecht en nationaliteitsrecht, zie recent HR 27 mei 2005, R04/074HR, LJN AS5109.

vonnissen waarbij een wijziging van geboortedatum wordt doorgevoerd.¹³

Vervolgens kan het gebeuren dat IPR wordt genegeerd, met negatief resultaat voor de betrokkenen – zie bijvoorbeeld de hierboven weergegeven rechtspraak van de Centrale Raad van Beroep inzake beoordeling van in het buitenland tot stand gebrachte erkenningen, de tot voor kort¹⁴ bestaande praktijk inzake legalisatie van buitenlandse akten¹⁵, en de vroegere omgang met buitenlandse uitspraken waarin een wijziging van geboortedatum wordt vastgesteld.¹⁶

Een derde mogelijkheid is dat IPR weliswaar wordt ingeschakeld, maar vooral op negatieve manier wordt ingeschakeld in de koppeling van publiekrechtelijke aanspraken aan familierechtelijke verhoudingen; in de praktijk kunnen IPR-leerstukken als ‘renvoi’, ‘voorraag’, ‘substitutie’, ‘aanpassing’, ‘kwalificatie’ zeer wel fungeren als rookgordijn waarachter IPR *instrumenteel* gehanteerd wordt.¹⁷ Desgevallend kan een manipulatie plaatsvinden van het IPR, manipulatie in de zin van gebruik van beoordelingsmarges binnen IPR op een ‘negatieve’ wijze. Zo kunnen publiekrechtelijke aanspraken van vreemdelingen worden geweigerd door familiebanden, via het IPR, weg te poetsen of juist, als het ware, in het leven te roepen¹⁸; IPR wordt dan door organen van de Nederlandse Staat ingezet om aanspraken vis-à-vis de Nederlandse staat (op verblijf, nationaliteit, kinderbijslag) af te knotten.

C. Restrictieve omgang met IPR vis-à-vis favor-tendensen in het IPR

‘Restrictieve omgang met IPR’, zo moge uit het voorgaande duidelijk zijn geworden, mag in deze context niet misbegrepen worden en mag bijvoorbeeld geenszins beschouwd worden als tegenhanger van ‘favor-tendensen’ in het IPR, waarbij met name gepoogd wordt een vooropgesteld materieel resultaat – bijvoorbeeld de mogelijkheid in het huwelijk te treden – te begunstigen. Ik positioneer hierna nog kort de tendens tot restrictieve omgang met IPR ten aanzien van favor-tendensen in het IPR en meer algemeen tendensen tot ‘liberalisering’ van het IPR, en herneem daarbij een aantal van de hierboven gegeven voorbeelden van impact van migratiebeleid op het IPR, ditmaal in de context van positionering binnen favor-tendensen.

Welnu, zeker is het zo dat Nederlands IPR – in het bijzonder in de materie van huwelijks- en echtscheidingsrecht – vrij ‘liberaal’ is in die zin dat Nederlands IPR sterk ‘favor matrimonii’ en ‘favor divortii’ gezind is: het Nederlandse IPR staat in wezen zeer positief ten aanzien van de mogelijkheid een huwelijk aan te gaan of een echtscheiding door te voeren. Maar aan deze favor-gezindheid moet bij nader inzien her en der toch weer sterk

worden afgedongen, en, wat meer is, die favor-gezindheid blijkt niet noodzakelijk in tegenspraak te zijn met de tendens die ik benoem als ‘restrictieve omgang met IPR’.

Vooreerst is het immers zo dat aan dat liberalisme in het IPR zelf incidenteel reeds afbreuk werd gemaakt, precies onder invloed van restrictieve migratieoverwegingen – zie bijvoorbeeld de hierboven reeds gesignaleerde wijziging die aangebracht werd aan art. 4 Nederlandse Wet conflictenrecht huwelijk, in de zin dat de rechtsgeldigheid van consulaire huwelijken aan banden werd gelegd, onder het motto dat op die manier schijnhuwelijken beter bestreden zouden kunnen worden. Ook recente wetgeving op het vlak van het internationaal afstammingsrecht ademt de geest van het liberalisme, maar onderging tegelijk duidelijk de invloed van bekommernissen afkomstig uit migratiebeleid. Illustratief voor inbouw in IPR-regels zelf van dergelijke bekommernissen is art. 9 lid 1 sub *b* van de Nederlandse Wet conflictenrecht afstamming.¹⁹ De wet lijkt op het eerste gezicht liberaal wat betreft het erkennen van rechterlijke beslissingen, rechtsfeiten en rechtshandelingen. Maar opmerkelijk is dat naast de algemene eis van behoorlijke rechtspleging waaraan de buitenlandse beslissing moet voldoen, in art. 9 lid 1 sub *b* voor erkenning wordt vereist dat de beslissing na een *behoorlijk onderzoek* is genomen.²⁰ Hier lijkt het IPR ‘besmet’ te zijn met een al te grote gestrengheid in de controle van documenten. In deze context moge overigens ook gewezen worden op de praktijk inzake erkenning van buitenlandse rechterlijke beslissingen inzake wijziging van geboortedatum waarbij het vaste jurisprudentie is²¹ om de betrouwbaarheid van de gegevens waarop de buitenlandse beslissing is gebaseerd te onderzoeken en waarbij men ‘kennelijk denkt aan de gevolgen van een erkenning op het gebied van de Nederlandse sociale zekerheid of de nationaliteit’.²² Zo wordt dan als het ware in het IPR *geanticipeerd* op belangen die spelen in het sociaal zekerheidsrecht en nationaliteitsrecht: die belangen en overwegingen worden als het ware al verdisconteerd in de fase van het IPR. Illustratief is tevens art. 10 lid 2 sub *c* Wet conflictenrecht afstamming inzake de ‘schijnerkenning’ evenals, in gelijkaardige zin, art. 6 lid 3 van de recent uitgevaardigde Wet conflictenrecht adoptie²³ waarin met name is bepaald dat aan adoptie met een beroep op de openbare orde erkenning wordt onthouden, wanneer het een schijnhandeling betreft: tegen het advies in van de Staatscommissie IPR²⁴ – die ervoor waarschuwde met een instrument van het IPR een vreemdelingenrechtelijk of nationaliteitsrechtelijk probleem op te lossen – heeft de wetgever vastgehouden aan de ‘schijnadoptie’ en ‘schijnerkenning’ als weigeringsgrond voor erkenning.

Vervolgens duikt ook al snel een minder 'liberaal' beeld op als men bekijkt hoe het IPR functioneert in samenhang met andere rechtsdomeinen: soms blijkt het zo te zijn dat het IPR, en het daarin gehuldigde favor-beginsel, als zodanig weliswaar onaangetast wordt gelaten, maar dat dit in het IPR gehuldigde liberalisme verwordt tot een 'lege huls' een liberale IPR-regeling kan immers betekenisloos blijven indien in andere rechtsgebieden geen (of onvoldoende) gevolg wordt gehecht aan de uitkomst van IPR-geschillen. Het gaat hierbij dan om tendensen tot afknotting van publiekrechtelijke aanspraken zélf van niet-Europese vreemdelingen. Dit laatste is bijvoorbeeld het geval indien aan de (liberale) erkenning van een in het buitenland tot stand gekomen afstammingsverhouding geen nationaliteitsrechtelijke, verblijfsrechtelijke of sociaalrechtelijke gevolgen worden toegekend – zie bijvoorbeeld de recente wijziging van art. 4 Rijkswet Nederlanderschap, waarbij de mogelijkheid voor een Nederlandse man middels de erkenning van een buiten het huwelijk geboren kind de Nederlandse nationaliteit aan het kind door te geven in belangrijke mate werd teruggeschroefd. Een liberale IPR-regeling kan eveneens betekenisloos blijven indien IPR eenvoudigweg buiten toepassing wordt gelaten in de beoordeling van publiekrechtelijke aanspraken, zoals bijvoorbeeld in de handelwijze van de Nederlandse Centrale Raad van Beroep in geschillen over kinderbijslag²⁵ en de vroegere prak-

13. Zie hierover H.U. Jessurun D'Oliveira, 'Kromme rectificaties', *Ars Aequi* 1983, p. 663-673. Zie meer recent over de bewijskracht gehecht aan buitenlandse vonnissen waarbij een geboortedatum wordt gewijzigd HR 13 juli 2001, *NIPR* 2002, nr. 166, p. 303, Hof 's-Gravenhage 9 januari 2002 (AE2483), Hof 's-Gravenhage 3 juli 2002 (200-H-01), Rb. Arnhem 8 april 2003 (AF7657) en Rb. Haarlem 20 november 2001 (AD7488) waarbij de controle van de gegevens waarop de buitenlandse autoriteit zich heeft gesteund wordt ingebouwd in het IPR. Zie ook, omtrent de bewijskracht van vreemde vonnissen waarbij een wijziging van geboortedatum wordt voorgesteld, de rechtspraak van het Hof van Justitie (Dafeki, naderhand ook Kocak en Ors) in verhouding tot CRvB 14 januari 1998 (inzake rectificatie van geboortedata door middel van een Marokkaans vonnis en het daarvan afhankelijke recht op kinderbijslag), *USZ* 1998, 75 met kritische noot van A.P. van der Mei.

14. Ontwikkelingen rond legalisatie en verificatie zijn recent in Nederland in een stroomversnelling geraakt, met name na de uitspraak van RvS 8 september 2004, *JV* 2004/384 noot Boeles en *JV* 2004/354 noot EvdL. Zie de intrekking van enkele besluiten inzake legalisatie en verificatie van buitenlandse documenten, Besluit van de Minister van Buitenlandse Zaken van 1 november 2004, *Staatscourant* 10 november 2004, p. 17. Actueel is nieuwe regelgeving in de maak. In de tussentijd bevinden velen zich in een patsituatie.

15. Zie P.B. Boeles, *Mensen & Papieren. Legalisatie en verificatie van buitenlandse documenten uit 'probleemlanden'*, Utrecht: Forum 2003. Boeles maakt hier een kritische en gedetailleerde analyse van de belangrijkste juridische aspecten met betrekking tot legalisatie en verificatie van documenten. De auteur komt tot de conclusie dat het legalisatiebeleid in strijd is met Nederlandse wetten op het gebied van IPR en met internationale verplichtingen: in het 'probleemlandenbeleid' wordt met IPR nauwelijks rekening gehouden. Over de verhouding van de legalisatieproblematiek tot het IPR, zie recent ook HR 5 september 2003, *NJ* 2004, 5 met noot SW en *JV* 2003/525, met noot PB, evenals J.C. Tomson, 'De Hoge Raad over legalisatie', *Burgerzaken en Recht* 2003, p. 391-393 en V. Van Den Eckhout, 'Geëngageerde wetenschap in barre tijden. Recensie P.B. Boeles, *Mensen & Papieren*', *Migrantenrecht* 2004, p. 100-109.

tijk in het sociaal zekerheidsrecht met betrekking tot de waarde die aan buitenlandse vonnissen waarbij een geboortedatum wordt gewijzigd wordt gehecht.²⁶ In deze twee laatste hypothesen wordt c.q. werd IPR eenvoudigweg genegeerd.

Ten derde: ook worden tendensen tot liberalisering van IPR soms kennelijk des te sterker doorgezet wanneer een liberale IPR-regeling in zijn uitwerking op andere rechtsgebieden negatief uitspeelt voor de betrokkenen.²⁷ Zo werkt de erkenbaarheid van een huwelijk niet noodzakelijk positief uit voor beoordeling van een verblijfsrecht.

Met name uit de twee laatste types omgang met IPR blijkt dat doorzetting van favor-tendensen in het IPR nog niet in de weg hoeft te staan aan de verdere afknotting van publiekrechtelijke aanspraken van vreemdelingen en restrictieve omgang met het IPR.

Zoals reeds aangegeven, bevindt zich momenteel een en ander in een vrij embryonair stadium en is veeleer sprake van incidenteel gebruik in restrictieve zin van het IPR. Bovendien gebeurt een en ander op vrij 'verborgen' wijze; voorzover ik zie werd

16. Het voorbeeld is inmiddels als zodanig gedateerd, maar hierboven (*supra*, voetnoot 13) gaf ik al aan dat momenteel in het IPR zelf wordt ingegrepen.

17. Zie voor België o.a. J. Erauw, 'De ambtenaar van de burgerlijke stand en dat rare internationaal privaatrecht', *De Burgerlijke Stand* 1986, p. 69.

18. Conform ook de poging in de procedure voor Rb. 's-Gravenhage 19 juni 2003 (LJN AIO 695) een informeel huwelijk dat naderhand geformaliseerd werd als erkenbaar te beschouwen én dit te laten wegen als argument dat daardoor een inmiddels voltrokken ander huwelijk als polygaam diende te worden beschouwd, mét negatieve verblijfsrechtelijke consequenties voor de betrokkenen. Volgens de rechtbank echter stond een en ander er niet aan in de weg de overhandiging van de verblijfsdocumenten aan de betrokkene nog steeds als rechtmatig te beschouwen.

19. Wet van 14 maart 2002, in werking getreden op 1 mei 2003.

20. Zie hierover al *supra*, voetnoot 12.

21. Aldus Jordens-Cotran, zie *supra*, voetnoot 12.

22. Aldus ook Jordens-Cotran, zie *supra*, voetnoot 12.

23. Wet van 3 juli 2003, *Stb.* 2003, 283. Zie ook Vonken (A.P.M.J. Vonken, 'Legislatieve ontwikkelingen rond interlandelijke adopties. Verkaveling van de regelgeving inzake adoptie', *NIPR* 2004, afl. 2, p. 133-147) waar hij stelt: 'Concluderend: in het licht van de juridische werkelijkheid, dat de Wobka en het adoptieverdrag afdoende waarborgen bieden voor een uitgebalanceerde adoptieprocedure, kan de kersverse WCAd bestempeld worden als weinig adoptievriendelijk. De WCAd lijkt aldus de tijdgeest te ademen om – ik zeg het met enige zorg – vreemdelingen die zich hier te lande willen vestigen met argwaan te bezien.'

24. Advies van 16 oktober 2000, te raadplegen op www.justitie.nl. cfr. Ook mutatis mutandis met betrekking tot de bestrijding van schijnhuwelijken, het advies van 1 mei 1977 over het Ontwerp Rijkswet Nederlanderschap.

25. Zie hierover ook al hoger (*supra*, voetnoot 4), in het sociaal zekerheidsrecht, de praktijk inzake invulling van het begrip 'eigen kind' in art. 7 AKW, met negeren van IPR-regels.

26. Zie hierover met name H.U. Jessurun D'Oliveira, 'Kromme rectificaties', *Ars Aequi* 1983, p. 663-673 betreffende erkenning van vreemde vonnissen waarbij een geboortedatum wordt gecorrigeerd.

27. Zie mijn bijdrage 'De vermaatschappelijking van het internationaal privaatrecht. Ontwikkelingen aan het begin van de 21ste eeuw', *Migrantenrecht* 2002, p. 144-158 voor voorbeelden inzake huwelijk en afstamming.

totnogtoe nergens expliciet en in zijn algemeenheid gesteld dat IPR een handig beleidsinstrument is ter bewerkstelling van een restrictief en tot ontmoediging strekkend migratiebeleid. Wel blijkt de overtuiging dat negeren van het vakgebied van het IPR soms aangewezen is in het licht van bestrijding van oneigenlijk gebruik van de kinderbijslagwet (mede) aan de grondslag te liggen aan de praktijk inzake toepassing van de AKW, en wordt dit een enkele keer ook openlijk zo gesteld.²⁸ Hier wordt dan als het ware gesteld dat *negeren* van IPR-regels nodig is voor bewerkstelling van migratiedoeleinden. In de eerdergenoemde uitspraak van de Centrale Raad van Beroep van 15 april 2005 wordt deze benadering terzijde geschoven. Opvallend is dat de Centrale Raad van Beroep in haar beoordeling tevens oog heeft voor de juridisch-technische verwickelingen waarin personen kunnen terecht komen door het in de ene context wél, in de andere context niét rekening houden met IPR-regels: vaders die voor hun buiten het huwelijk geboren kinderen kinderbijslag vroegen, konden op blinde en nagenoeg absolute wijze afgewezen worden in hun aanspraken, en werd nauwelijks mogelijkheid gelaten een en ander te 'regulariseren', zo bleek. De Centrale Raad van Beroep betreft deze verwikkeling in de beoordeling van art. 14 EVRM.²⁹

Maar het blijft uitzonderlijk dat een en ander zo expliciet aan de orde komt. Mede door het feit dat het economische argument voornamelijk op meer verdoken wijze speelt, en ter beargumentering van bepaalde praktijken zelfs 'humanitaire' argumenten zoals argumenten inzake gelijkheid der seksen worden aangehaald³⁰, zijn bepaalde praktijken en het fenomeen als zodanig voornamelijk niet werkelijk ter discussie gesteld.

3.2. Ontwikkelingen in tegengestelde zin op Europees niveau

Opmerkelijk nu is dat in Europese context IPR wél expliciet in de sleutel van economische overwegingen wordt geplaatst, nu het IPR met name gekoppeld wordt aan het vooral economische streefdoel van 'bevordering van vrij verkeer van EU-burgers'.³¹ De EU heeft het vakgebied van het IPR inmiddels immers 'binnengehaald' als een instrument ter bevordering van het vrij verkeer van personen; het besef dat afwegingen inzake mobiliteit mede beïnvloed worden door afwegingen die mensen maken op het vlak van de gevolgen van mobiliteit op hun persoonlijk gezinsleven, geeft hier impulsen tot het uitbouwen van een liberaal Europees IPR. In eerdere publicaties³² gaf ik al aan hoezeer zich zodoende, vergeleken met ontwikkelingen op nationaal niveau, in Europese context precies tegengestelde bewegingen afspelen in de omgang met IPR – vanuit tegengestelde economische betrachtingen.

Onderkenning van de sociaal-economische impact van IPR leidt er dus actueel blijkbaar toe dat zich momenteel in de omgang met IPR een 'tweesporenbeleid' aftekent. Het gaat dan om een tweesporenbeleid bij vergelijking tussen ontwikkelingen op – actueel alleszins Nederlands – nationaal niveau enerzijds, op Europees supranationaal niveau anderzijds. Nu het beleid momenteel gevoerd wordt door twee verschillende instanties – EU enerzijds, nationale overheden anderzijds –, elk op hun terrein, kan in de huidige stand van zaken wellicht beter gesproken worden van een situatie van 'dichotomie' en 'bipolariteit' dan van 'tweesporenbeleid'; denkbaar is evenwel dat naar de toekomst toe terdege zou kunnen worden gesproken van een werkelijk tweesporenbeleid, uitgaande van één enkele instantie, met name indien de EU zich zelf (meer) bevoegdheden toekent in rechtsverhoudingen die externe aspecten vertonen en daarbij zélf de tendensen overneemt die nu nog in nationale context te onderkennen zijn.

Wat ook uiteindelijk de resultaten van toekomstige ontwikkelingen zijn: de impulsen zijn momenteel wel duidelijk, maar nog steeds wordt genegeerd hoezeer de inwerking van IPR-regels verschillend dreigt uit te spelen in de ene dan wel de andere context – namelijk mogelijkheden tot beleving van gezinsleven bevorderend in de ene context, mogelijkheden tot beleving van gezinsleven belemmerend in de andere context.

4. Een blinde vlek in onderzoeken?

Effect van het voorgaande is mijns inziens dat momenteel als het ware een onderzoeksleemte bestaat. Want totnogtoe bestond in onderzoeken naar bescherming van rechten van vreemdelingen vanuit mensenrechtelijk perspectief nauwelijks aandacht voor de impact van IPR-regels in de hierboven weergegeven zin. In meer algemene zin werd totnogtoe nauwelijks onderkend dat soms aan vreemdelingen, in abstracto, bepaalde aanspraken worden toegekend – zoals bijvoorbeeld een recht op gezinshereniging –, maar dat IPR-regels cruciaal zijn bij de mogelijkheid die aanspraken ook daadwerkelijk te gelde te maken.

Aanspraken lijken op twee manieren gehypothekeerd en à la limite zelfs onderuitgehaald te kunnen worden: enerzijds is het zo dat in procedures waarin geschillen van internationaal familierecht worden beslecht, negatief dreigt te worden geanticipeerd op de publiekrechtelijke consequenties van de beslissing voor de betrokkenen; anderzijds dreigen in procedures waarin publiekrechtelijke aanspraken worden beoordeeld, IPR-regels op negatieve manier ingeschakeld te worden. Mijns inziens krijgen deze dynamieken actueel al te weinig aandacht.³³ Mijzelf lijkt het aangewezen in onderzoek

naar de publiekrechtelijke aanspraken die vreemdelingen op grond van familieverhoudingen kunnen voorleggen, telkenmale mede aandacht te besteden aan de neutrale, ondersteunende dan wel belemmerende werking die IPR-regels terzake (kunnen) hebben. In het vakgebied van het internationaal familierecht zelf lijkt voor onderzoek naar dergelijke dynamieken niet veel animo te bestaan, zo is mijn indruk. De aandacht gaat eerder naar andere – ‘culturele’ – aspecten van verwevenheid met immigratie- en integratiepolitiek. Zo is onderzoek naar de verwevenheid tussen het leerstuk van de mensenrechten en internationaal familierecht zeer sterk ‘cultureel’ gericht: het leerstuk van de mensenrechten wordt vooral betrokken op vragen naar *culturele* aspecten van internationaal familierecht³⁴, in een sfeer van ideeën en voorstellingen omtrent ‘botsing van culturen’. De mensenrechtelijk geconnoteerde vragen die men poogt te beantwoorden, zijn dan vooral toegespitst op problemen veroorzaakt door vréemd recht – met name in het vreemd recht gemaakte discriminaties inzake positie van man-vrouw, inzake rechtspositie van buiten het huwelijk geboren kinderen enz.³⁵ Een analyse die ook aandacht heeft voor socio-economische aspecten, is allicht veel meer introspectief van aard – en vandaar wellicht ook delicaat en aanleiding gevend tot meer weerstanden –, nu bij dergelijke analyse toch mechanismen moeten worden gevraagd van het eigen Nederlandse rechtssysteem – ‘Nederlandse’ mechanismen die vreemdelingen toelaten wel of niet hun gezinsleven uit te bouwen en te beleven.

5. Tot slot

Onderkenning van de dynamiek van inwerking van migratiebeleid op het IPR doet een aantal fundamentele vragen rijzen³⁶, onder meer op het vlak van consistentie binnen en wezenskenmerken van het IPR.³⁷ Hoever mag men gaan in het benutten van bepaalde marges die het IPR biedt, op welke manier en met welke argumenten precies de IPR-marges moeten worden ingevuld, welke vorm van fraudebestrijding moet binnen het IPR aangepakt worden, zijn er goede redenen om in bepaalde situaties het ganse vakgebied van het IPR wél, in andere situaties IPR níét in te schakelen ...?

Bedoeling van deze bijdrage was níét een systematisch antwoord te verschaffen op deze en aanverwante vragen, maar wel de problematiek als zodanig voor te leggen en op te roepen tot meer reflectie en kritisch bewustzijn op dit gebied. Mijns inziens zouden IPR-regels veel meer dan totnogtoe gebeurde in onderzoeken naar de rechtspositie van vreemdelingen moeten worden betrokken; mijns inziens zou ook veel meer dan totnogtoe het geval was, moeten worden getoetst aan de manier waarop doorhéén een welbepaalde hantering van IPR-

technieken mensenrechten wel of niet gerespecteerd worden en ook meer algemeen publiekrechtelijke aanspraken verstevigd dan wel beknot worden: wordt bijvoorbeeld de mogelijkheid tot het daadwerkelijk beleven van gezinsleven ontkracht door de manier waarop de verschillende rechtsgebieden op elkaar inspelen, en dreigt een en ander

28. Zie betreffende de praktijk van de Centrale Raad van Beroep, V. Van Den Eckhout, ‘Reële aanspraken of optische effecten? Versteving of uitholling van initieel toegekende aanspraken door samenspel van rechtsgebieden?’, bijdrage aan Project NGR, *Transnationale gezinnen. Inventarisatie van juridische aspecten allochtone gezinnen*, te verschijnen Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2005 (Meijers-reeks).

29. Overwogen wordt: ‘De stelling van gedaagde dat er in het onderhavige geval geen aanleiding bestaat om bij de toetsing aan artikel 14 van het EVRM een verzaamd toetsingskader aan te leggen omdat appellanten de kinderen sinds 1996 naar Nederlands recht had kunnen erkennen moet reeds om die reden worden verworpen, dat op basis van de jurisprudentie aan gereede twijfel onderhevig is of een dergelijke erkenning in dit geval mogelijk zou zijn geweest. De Raad verwijst in dit verband naar het aan bovengenoemd arrest van de Hoge Raad van 13 juli 2001 ten grondslag liggende arrest van het gerechtshof.’ Zie over deze verwikkeling van de ‘erkenning dubbel-op’ ook al mijn in voetnoot 4 genoemde publicaties. Zie ook over het op nagenoeg absolute wijze afwijzen van aanspraken van vreemdelingen via IPR-regels zélf, V. Van Den Eckhout, ‘Rechtsgevolgen van in het buitenland voltrokken problematische huwelijken’, *Migrantenrecht* 2005, p. 17.

30. Zie hierover bijvoorbeeld, met name inzake de praktijk inzake weigering van kinderbijslag, V. Van Den Eckhout, ‘Gelijkheid in het internationaal privaatrecht. Een kritiek op de gangbare structurering van het debat’, *Nemesis* 2003, p. 177-189.

31. En wordt deze instrumentalisering van het IPR (of, nog verder, van *materieel* familierecht) voor economische doeleinden her en der ook wel sterk bekritiseerd. Zie voor dergelijke discussies recent meerdere bijdragen in K. Boele-Woelki (red.), *Perspectives for the unification and harmonisation of family law in Europe*, Antwerpen: Intersentia 2003, voornamelijk de daarin opgenomen bijdragen van M. Jantera-Jareborg, *Unification of international family law in Europe – a critical perspective*, in het bijzonder p. 211, noot 45 en W. Pintens, *Europeanisation of family law*, p. 3-29.

32. Zie vooral V. Van Den Eckhout, ‘Internationaal privaatrecht en migratierecht: de ontwikkeling van een tweesporenbeleid’, *Nemesis* 2002, p. 75-88; V. Van Den Eckhout, ‘Communitarization of Private International Law: tendencies to liberalise International Family Law’, *tijdschrift@IPR.be* (toegankelijk via www.IPR.be) 2004, afl. 3, p. 51-69, daar ook verschenen in Nederlandstalige versie, onder de titel *Europeanisatie van het internationaal privaatrecht: tendensen tot liberalisering van internationaal privaatrecht*; V. Van Den Eckhout, ‘Europese bemoeienis met internationaal privaatrecht: ook ten aanzien van internationale familieverhoudingen die externe aspecten vertonen?’, *NTER* 2004, p. 302-310 en V. Van Den Eckhout, ‘Communitarization of international family law as seen from a Dutch perspective: what is new? – a prospective analysis’, in: A. Nuyts en N. Watté. (red.), *International Civil Litigation in Europe and Relations with Third States*, Brussel: Bruylant 2005, p. 509-561.

33. Voor een onderzoek waarbij wél een analyse werd gemaakt van de inwerking van IPR-regels, zie P.B. Boeles, *supra* voetnoot 15.

34. Zie bijvoorbeeld S. Rutten, ‘Mensenrechten en het IPR: scheiden of trouwen?’, *NJCM-Bulletin* 1998, p. 797-811.

35. Zie ook, voor een kritiek op het soms al te eenzijdig karakter van dergelijke analyses, V. Van Den Eckhout, ‘Gelijkheid in het internationaal privaatrecht. Een kritiek op de gangbare structurering van het debat’, *Nemesis* 2003, p. 177-189.

36. Deze vragen rijzen overigens ook in de hypothese dat op nationaal Nederlands niveau een en ander niet doelbewust ‘negatief’ – met het oog op afknotting van aanspraken van vreemdelingen – gebeurt.

37. Zie ook o.a. V. Van Den Eckhout, ‘Communitarization of international family law as seen from a Dutch perspective: what is new? – a prospective analysis’, in: A. Nuyts en N. Watté. (red.), *International Civil Litigation in Europe and Relations with Third States*, Brussel: Bruylant 2005, p. 509-561.

zich daarbij te ontwikkelen tot een structureel probleem? Alleszins is het nu al zo dat dikwijls, door de inwerking van verschillende rechtsgebieden, bijna ongemerkt afbreuk wordt gedaan aan rechten die nochtans initieel leken toegekend te zijn aan vreemdelingen.³⁸ Bij een zuiver 'culturele' analyse worden dergelijke mechanismen aan het oog onttrokken. 'Culturele' analyses zijn en blijven uiteraard zeer belangrijk³⁹, maar anno 2005 komt het er mijns inziens op aan in IPR-analyses zowel de culturele als de economische component van het IPR te onderkennen, en met elk van deze componenten op een integere, verantwoorde, consistente en overtuigende wijze om te gaan die fundamentele rechten respecteert. Voor een ivoren toren discipline als het IPR is het vooropstellen van dit streefdoel voorwaar een niet te onderschatten betrachting, maar met minder kan en mag men mijns inziens geen genoegen nemen.

In deze tijd van heftige publieke debatten omtrent integratie en immigratie, is daarbij waakzaamheid geboden, waarbij een en ander vanuit een voldoende ruim blikveld wordt beschouwd. Is men niét waakzaam, dan zou⁴⁰ de situatie kunnen evolueren in die zin dat IPR steeds meer 'collaboreert' met een welbepaald migratiebeleid. IPR zou dan als een echo werken van het algemene migratiebeleid, met een als het ware versterkend effect, mogelijk ook met een tweedeling in de omgang met IPR in zuiver Europese situaties enerzijds, situaties met externe aspecten anderzijds.⁴¹ Denkbaar is zelfs dat indien een restrictieve ingreep in een welbe-

paald rechtsgebied juridisch niet kan worden verantwoord, via strategische hantering van IPR-regels – mét eventueel zelfs beroep op humanitaire argumenten⁴² – toch alsnog gepoogd wordt datzelfde resultaat op een meer verdoken wijze te bereiken. De manier waarop dit gebeurt moge dan al vrij subtiel zijn, de effecten zijn groot, té groot om onbekritiseerd te laten voorbijgaan.

38. Zie hierover ook (én kritisch over de momenteel allesoverheersende vrees voor en/of voorstelling van fraude) V. Van Den Eeckhout, 'Reële aanspraken of optische effecten? Versteving of uitholling van initieel toegekende aanspraken door samenspel van rechtsgebieden?', bijdrage aan Project NGR, *Transnationale gezinnen. Inventarisatie van juridische aspecten allochtone gezinnen*, te verschijnen Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2005 (Meijers-reeks).

39. En worden wellicht ook steeds belangrijker, nu toch anno 2005 bijzonder veel weerstand blijkt te bestaan tegen het betuigen van respect voor vreemde (rechts)culturen.

40. Zoals ik al eerder aangaf naar aanleiding van een analyse van de omgang met het gelijkheidsbeginsel der seksen in het IPR, zie V. Van Den Eeckhout, 'Gelijkheid in het internationaal privaatrecht. Een kritiek op de gangbare structurering van het debat', *Nemesis* 2003, p. 177-189.

41. Zie ook V. Van Den Eeckhout, 'Impact van Europeesrechtelijke ontwikkelingen: impuls in positieve of negatieve zin? een context van groeiende tweedeling tussen EU-transnationale gezinnen (bevoorrechte transnationale gezinnen) enerzijds, derdelander-transnationale gezinnen anderzijds?', bijdrage aan Project NGR, *Transnationale gezinnen. Inventarisatie van juridische aspecten allochtone gezinnen*, te verschijnen Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2005 (Meijers-reeks).

42. Zo moet men er op bedacht zijn dat men zich zowel in nationale context als (ook) in EU-context kan proberen te 'verschuilen' achter principes van non-discriminatie der seksen, enkel en alleen – of alleszins *mede* – om te bewerkstelligen dat men zodoende de erkenning kan blokkeren van familierechtelijke verhoudingen op basis waarvan de betrokkenen aanspraken op verblijfsrechtelijk, sociaalrechtelijk of nationaliteitsrechtelijk vlak voorleggen.